

Ten geleide

Wat is dat, een lichaam? Het lichaam dat ons van bij het wakker worden voortbeweegt tot het 's avonds uitgeteld in slaap valt. Het lichaam dat ons in de slaap begeleidt. Het lichaam dat ons denken en voelen draagt en bepaalt hoe wij in de ogen van anderen verschijnen. Het lichaam dat we delen met mekaar in intimiteit. We kunnen het zelfs aan mekaar geven. Wat is het lichaam dat wij bewonen, en waar we bij onszelf 'thuis' zijn? Wat is het lichaam dat we verzorgen en via plastische ingrepen wensen te verfraaien? Dat lichaam eist tevens een plaats op, niet alleen een fysieke plek in de ruimte die door niemand of niets anders kan worden ingenomen, maar het heeft ook voortdurend lucht, warmte, vocht en voedsel nodig om te kunnen overleven. Het ons tegelijk eigen en vreemde lichaam dat reeds tijdens zijn ontwikkeling tot in zijn kern gekwetst en getraumatiseerd kan worden, dat we ook zelf kunnen kwetsen (automutileren), maar dat we ook als bron van geweld, als oorlogs- en moordmachine kunnen inzetten. Het lichaam dat ons door de tijd van geboorte tot dood heen voert, dat pijn kan lijden en verdragen, en dat ons finaal in de steek laat, ziek wordt en uiteindelijk met noodzaak sterft.

Het lichaam staat ook in relatie tot onze geest. Het produceert onze geest en bepaalt voortdurend ons psychisch functioneren. Omgekeerd wordt het lichaam door onze geest bepaald en gestuurd. De hedendaagse neurowetenschappen leggen de nadruk op het eerste aspect: hoe het design van onze hersenen, en bij uitbreiding de brein-hart-as, de brein-darm-as en de brein-huid-as de werking van onze geest bepalen. Hoe ons lichaam de ruimte creëert voor ons geestesleven, en hoe de vele nog ongekennde capaciteiten van onze geest ons lichaam 'mindful' kunnen beïnvloeden. Over die vele lichamen die wij in onze vele dagelijkse, maar niettemin uitdagende en complexe, nauwelijks vatbare contexten zijn, gaat dit boek.

Het valt niet te verwonderen dat het menselijk lichaam in vele aspecten van onze cultuur prominent aan bod komt: dichters en musici bezingen het aan de hand van de meest schitterende expressies waarover we beschikken; beeldhouwers en

schilders bevormen het tot een voorwerp van begeerte en fascinatie; romanciers beschrijven het in eindeloze variaties; antropologen bestuderen het op onvermoeibare wijze; voor filosofen is het voorwerp van verwondering en reflectie; medici analyseren het en plaatsen het centraal als voorwerp van velerlei soorten van zorg en herstel.

Veel te weinig echter worden verschillende invalshoeken samengelegd. Waarom zouden een arts en een kunstenaar niet samen schrijven over dezelfde lichamen? Of een romanschrijver en een antropoloog? Dat soort grensoverschrijdende oefening doen we hier: als arts-psychiater en als filosoof buigen we ons samen vanuit onze respectieve achtergrond over het menselijk lichaam in zijn vele gestalten en functies.

Op deze wijze verbinden we filosofische inzichten met medische, neurowetenschappelijke, antropologische en psychologische bevindingen. Zo beschrijven we het fysieke en vitale lichaam, het lichaam zoals we dit zelf beleven en ervaren, het lichaam als emotie, het getoonde en relationele lichaam, het erotische en reproductieve lichaam, het sociale en politieke lichaam, en het zieke en dode lichaam. Hiertoe doen we een beroep op fundamentele inzichten van beroemde filosofen, maar ook van enkele theologen en mystici. We verwijzen naar de oude Griekse mythologieën en naar Plato, naar Augustinus en Thomas van Aquino, naar Descartes en Spinoza, en naar hedendaagse denkers als Henri Bergson, Friedrich Nietzsche, Emmanuel Levinas, Maurice Merleau-Ponty, Michel Foucault en Philippe Ariès. Zodoende overspannen we grosso modo 2,8 millennia: van Hesiodos (8ste eeuw v.C.) tot Martha Nussbaum (1947).

Ieder hoofdstuk in dit boek is ingedeeld in drie delen: A, B en C. Het eerste deel (A) is telkens bijzonder concreet en daarom in deze context belangrijk. Het bevat de ene keer een klinisch vignet, de andere keer een brede illustratie van het thema of een getuigenis. Het vignet is onmiskenbaar het centrale onderdeel van ieder hoofdstuk. Het tweede deel (B) belicht vervolgens een wijsgerige reflectie die kan functioneren als bredere achtergrond van het hoofdstuk, veelal toegespitst op één of op enkele auteurs. Het derde deel van ieder hoofdstuk (C) specificeert de problematiek naar het lichaam en de lichamelijke beleving toe, te lezen als een mogelijke toepassing voor de medische praktijk of de klinische hulpverlening in het algemeen. De opeenvolgende hoofdstukken vertonen een zekere chronologische orde. Dit belet niet dat ieder hoofdstuk afzonderlijk kan

Ten geleide

worden gelezen. Daartoe gaat ieder hoofdstuk van start met een overzicht van de inhoud ervan.

De casussen en voorbeelden die we aanhalen, hebben uiteraard slechts een exemplarische waarde. Veelal zijn ze bovendien aan de klinische praktijk ontleend. Daarom werden ze geanonimiseerd.

Bernard Sabbe & Luc Braeckmans